

სარგის კაკაბაძე.

კოსტანტინე VI, უცნობი

აფხაზთა მეფე

ტფილისი

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა, ა. მ. კერესელიძისა, გრიბოედოვის ქ. № 34.

1912

კოსტანტინე VI, უცნობი აფხაზთა მეფე.

ვახუშტის მიერ პოვნილ ქრონიკის მიხედვით, როგორც ის იხსენიებს თავისს „უწყებულებაში მკითხველთათვის“, ბაგრატ VI აფხაზთა მეფე გარდაიცვალა 166 ქორონიკონს (=1478 წ. ¹), ხოლო „შემდგომად ბაგრატ მეფისა — ვახუშტისავე ისტორიით — დაჯდა მეფედ ძე ამისი ალექსანდრე.“ ²), მაგრამ უტყუარის ცნობებით ალექსანდრე გამეფებულა 172 ქორონიკონს (=1484 წ.). ეს მტკიცდება როგორც ქრონიკული ცნობებით ³), აგრეთვე ერთი 1495 წლის სიგელით, რომელიც ბოძებულია ალექსანდრეს მეფობის მე-12 ინდიქტიონს. ⁴) ალექსანდრეს 1484 წ. გამეფების შესახებ ცნობა უპოვია ვახუშტისაც ⁵), მაგრამ ვახუშტის ხელთ ჰქო-

ნია სხვა ქრონიკული ცნობებიც, რომელთაც მას გზა აურიეს: „ქართლი დაიპყრა კოსტანტინე მეფემან ქრისტესით 1479 ქრონ. 167. კვალად კოსტანტინე მეფე ჯავახეთს მიუხდა და დადიანი თანა ახლდა ქრისტესით 1481. ქრონ. 169.“⁶⁾ ამ ცნობათა მიხედვით ვახუშტი თავის „იმერეთის ცხოვრებაში“ მოგვითხრობს: „ხოლო შემდგომად ბაგრატ მეფისა დაჯდა მეფედ მე ამისი ალექსანდრე და ინება კურთხევა. ამისათვის მოუწოდა დადიან-გურიელსა, შარვაშიძეს და გელოანს, არამედ დადიანმან არღარა ინება მოსვლა, ეგრეთვე გურიელმან და სხვათა. იხილა ესე კოსტანტინე მეფემან იმერთა შინა ვითა-

¹⁾ ქართლის ცხოვრება, ტ. II ჩუბინოვის გამოცემა, გვ. 6

²⁾ იგივე გვ. 186

³⁾ ქრონიკები, II, 303.

⁴⁾ ქრონიკები II, გვ. 311 იხ. კიდევ 1509 წლ. სიგელი მე-15 (უნდა 25) ინდიქტიონსა. ქრონიკები II, 327.

⁵⁾ უწყებულეზა, ქ. ცხოვ. II, გვ. 7. შეადარე გვ. 240.

⁶⁾ ქ. ცხოვ II, 7 .

– 2 –

რებანი, შეიკრიბნა სპანი და ეზრახა დადიანს, ჩამოვიდა იმერეთს ქრისტესით 1479, ქორონ. 167 და მიერთნენ ყოველნი იმერნი, ვინადგან დადიანსა მიეცა პირი მტკიცე. ამისათვის ვერღარა წინააღუდგა ალექსანდრე და წარვიდა სიმაგრეთა შინა. ხოლო კოსტანტინე მეფემან დაიპყრა იმერეთი, მოერთო დადიანიცა და მისცეს ციხე ქუთათისისა, რამეთუ არა კეთილი იყო ბაგრატის გამო დადიანი ალექსანდრესი, ვინადგან დაამდაბლა ბაგრატ დადიანი. შემდგომად ამისა მოკუდა დადიანი ვამიყ ქს. 1482, ქრ. 170 და დაჯდა მე შამანდავლე დადიანისა ლიპარიტ დადიანად. მერე კვალად მოკუდა გურიელი კახაბერცა ქს. 1483, ქრ. 171 და დაჯდა მე მისი გიორგი გურიელად. ამასვე წელსა იძლია კოსტანტინე მეფე ყვარყვარე ათაბაგისაგან. მაშინ შემოიკრიბა რაჭა, ლეჩხუმი ალექსანდრე ძემან ბაგრატ მეფისამან, მოვიდა და აღილო ქუთათისი ქს. 1484, ქრ. 172, დაჯდა მეფედ, ეკურთხა და დაიპყრა იმერეთი“⁷⁾ ეს კოსტანტინე არის მე დიმიტრი მეფისა და შვილის-შვილი მეფის დიდი ალექსანდრე I-ისა. ის მართლაც გამეფებულა უტყუარის ცნობებით ქართლში 1478 წ.⁸⁾ ან 1479 წ.⁹⁾, თუმცა, როგორც სჩანს, ტახტის დაჭერამდისაც ის მეფედ იწოდებოდა¹⁰⁾. ვახუშტი მის მიერ პოვნილ და ზემოდ მოტანილ ქრონიკებში ნახსენებ კოსტანტინე მეფეს სთვლის ამ კოსტანტინედ, დიმიტრის ძედ, ხოლო

რაკი ქრონიკაში მოხსენებული ყოფილა კოსტანტინეს გალაშქრება ჯავახეთს დადიანთან ერთად და ალექსანდრეს მიერ ქუთაისის დაჭერა და მეფედ დაჯდომა მხოლოდ 1484 წელს, ამიტომ ვახუშტისაც ფაქტები იმ გვარად დაულაგებია, თითქოს კოსტანტინეს იმერეთი დაეპყრას ქართლიდან და დადიანის

7) ქ. ცხოვ. II, 187

8) ქრონიკები II, 298.

9) ქ. ცხოვ. II, 240. იხ. კიდევ სიგელი 1488 წლისა, კოსტანტინეს მეფობის მე-10 წელს დაწერილი.

10) სიგელი 1466 წლისა. საქართ. სიძველ. ტ. II გვ. 20.

– 3 –

ღალატობისა და ორგულობის დახმარებით ალექსანდრე გარდაეგდოს.

ახლა ჩვენ გავსინჯოთ, თუ რამდენად მართალია ვახუშტის აზრი. 1909 წელს მიწათ-მოქმედებისა და სახელმწ. მამულების ქუთაისის გუბერნიის სამართველოს არქივში გელათის მონასტრის საბუთებთა შორის შემხვდა ერთი ფრიად საყურადღებო სიგელი, რომელიც დიდად დაგვეხმარება ამ კითხვის გარდაწყვეტის დროს. ეს სიგელი (№ 50) დაწერილია კარგს თეთრს ტყავზედ ლამაზის ხელით, 134 X 22 სანტ. შესდგება 3 გადაკერებულ ნაჭრისაგან. თავი აკლია, ბოლო კიდევ გადასულია. ნიშნებათ იხმარება ოროლი წერტილი. სიგელი ეკუთვნის მეფე ალექსანდრე III-ს (+1 აპრილს 1510 წ.) სიგელში მოხსენებულია სამი შვილი მეფისა, ბაგრატ, ვახტანგ და გიორგი. ამიტომ სიგელი უნდა იყოს დაწერილი არა უადრეს 1503 წლ. (1502 წ. ალექსანდრეს ყავდა მარტო ორი შვილი — ბაგრატ და ვახტანგ ¹¹), მაშასადამე, 1503-1510 წლებში. მომაქვს აქ ეს სიგელი სრულოდ უცვლელად:

--- ად სულისა ჩუენისად და --- დიდი მონასტერი გენათი დავადგინეთ საჭმელად და --- მიუბოძეთ მოძღვარ -- ვკადრეთ და მოვახსენეთ ზეშთა აღმატებულსა ცათა მობაძავსა ახალსა მეორესა იელუსალემსა ტაძარსა გელათისასა და მაშიგან ბრძანებელსა ხახულისა და საკურთხევლისა ღთისმშობელსა. თავად მოვჭედე ხატი წმიდისა ღთის მშობელისა და დავაბრძანეთ მონასტერსა გენათისასა. ვინებეთ სოფლისა აღშენება, რომელ არს ბალახუანი და მოვიღეთ პური საბრძანებელსა ჩუენი დაღმა კახეთით, სამცხით და ოდიშით და აღვაშენეთ დიდსა შიმშილობაშიგან ამისთვის უწოდეთ ნების სოფელი და შევსწირეთ მონასტერსა გენათისასა და მაშიგანა ბრძანებულსა ხახულისა.

და საკურთხევისა ღთის მშობელსა და მივაბარეთ სასოსა ჩუენსა მოძღვართ მოძღვარსა ილარიონს ჩუენისა სულისა სა-
ლაპოდ. არის ბეგარი მათი გამოსაღები ორმოცი თეთრი.
ამითი ტძრად მიყუანებასა ჩუენისა სულისათჳს აღაჰსა გარდა-
იწდიდეს მოძღვართმოძღვარი. მიაბარებდენ ოცსა კოკასა ღვნოსა,
სამსა გუერდას ღომსა, ასსა პურსა, ოცსა თეთრსა მოძღვართ
მოძღვარსა მიაართმევდენ, ათსა თეთრსა ვინც მას გუედის ჟამსა
წირევდეს, მათი მისცემდენ. აგრევე იმავე წესითა ხარებასა
მიაბარებდენ. წყალწითელათა აღვაშენეთ სოფელი. ვიყიდეთ
იმავე გაენათისა ყმისაგან ნიშნიაძისაგან. ავაშენე და შევსწირეთ
ჩუენისა სულისათჳს დიდსა მონასტერსა გენათისასა და მივაბა-
რეთ მოძღვართ-მოძღვარსა ჟამად სადამდის წყალწითელა სოფე-
ლი მოძალიადებოდეს და გლეხნი დამაგრებოდენ, ექუსა ლი-
ტრასა ცვილსა გულითა გამოიღებდენ, ხუთსა ლიტრა ცვილსა
ბურჳულაძე გამოიღებდეს მისითა საგულითა. ამა წყალწითელათა
გამოღებულთა ცვილზედა ჩუნემით მოძღვართ მოძღვარი შეათა-
ვებდეს და კელაპტრად შეიქმოდენ და ჩუესა მოჭედილსა ხატ-
სა წინა ენთებოდეს, დიდსა ორშაბათსა დანთონ და ნებისკვი-
რისა დიდსა ორშაბათამდის ეთებოდე ყოელთა დღეთა ჩუენად
სადღიგძელოდ და ძეთა ჩუენთა. კულავე შემოგწირეთ და მო-
გახსენეთ დიდსა მონასტერსა გაენათსა ჩუენად სალაპოდ კუ-
ლაშს მეზუთხენი კახაჯორაშვილი ოთხითა ზუთხითა, ასრე რო-
მე ამა ოთხისა ზუთხისაგან თჯოთსა ზუთხსა ჩუენისა სულისა
აღჰშიგან მოიხმარებდეს, ჩუენისა სულისა აღჰშიგან რა საწი-
ნამძღრო წირვა მოვიდეს, მოძღვართ მოძღვარმან გვიწიროს
ჟამი. აგრევე მოძღვართ მოძღვარო, რაცა ჩუენი აღაჰი შემოგცდეს
ჩუენისა სულისათჳს პატრონისა დედოფლისა თამარის სული-
სათჳს და სადღიგრძელოდ მისა ჩუენისა ბაგრატ, ვახტანგ და
გიორგისთჳს. აწ უკვე ვინებეთ და ვიგულისმოდგინეთ სხვავე
გლეხნი გკადრეთ და მოვახსენეთ ზემთა აღმატებულსა ცათა
მოზაძავსა მონასტერსა გაენათისასა და მაშიგან ბრძანებულსა
ხახულსა და საკურთხევისა ღთის მშობელსა გლეხნი მოძ-

ღვართ მოძღუარისა მიბარებულნი ჭალას ჭორტიკლის ეული.
მართებს ცვილი ლიტრა ო[ც]ი. ესა მარხუისა ნების კუი-
რიაკემდის კმარ იყოს. ამას გარეთ მათებს მოძღვართ მოძღვა-

რსა ჩუნემს რომე გლეხნი შევწირე მონასტერსა საკელაპ-
ტრეთ და მოძღვართ მოძღვარსა მივაბარეთ. არის კუამლი
ექუსი ასრე აუცილებელი არის დამოუსარჩლეთ, მამის ბედის
შვილმან ათიანმან (sic) ჭორიტიკელი მოკლა და მისითა ნებითა და-
საურვებლად დამიდვა, მეორმან ასათიანმან ლულუნასშვილმან
ჩუნენი სახასო ყმა სალდაყმაძე მოგუიკლა და მისად დასაურ-
ვებლად დავიდვა და ჩუნენისა სულისათუის გელათსა შევსწირთ
და მოძღვართ მოძღვარსა მეკადრსთ მივაბარეთ. მართებს ცვილი
ლიტრა ოცი მისითა საგულითა, მისი კელაბტარი შექნან და დიდსა
ორშაბათსა ანთონ და იმავე დიდსა ორშაბათამდის ენ-
თებოდეს ყოველთა დღეთა რის მამის ბედიშვილისეული გლე-
ხნი ცხანკილაძე, ჯიქიძე, სამნი ტყამლაძენი და ინაისშვილი
ამას გარეთ მესხეთს ბურჭულაძე გიორგი და მისნი შვილნი
ნახევარი მეფისა არის და ლოლაბერიძემან ავლად დამიდვა
მისითა ნებითა თვალთაძისა სახსრდ. --- ონეთს შვიდნი გლეხნი
ახალაძენი მამასბედაი და მამის იმედაი გაბრეილიძე კეთილაი
და მისნი შვილნი მამისთვალაი და როსტევანი და მისნი შვილნი,
ამას გარე ჭალას დოღენაძე, არაბიძე და - - - მათსა ბეგარსა გელათ
წინამძღვარსა მონათმევედეთ და ვითა ზემო დაგვიწერია იმა წე-
რითა ამაღლებსა აღჰსა გუიზემდეთ, ერთი გლეხკაცი გოლო-
ძე ჭყეპს შავე ხორც --- ამესა ნაჭუპები ხუცესი, ასრე რომე
ყოველთა --- მარხვათა ჩუნენისა სულისათვს ჟმსა გუიწირევედეს
ასრე რიგად მოვდეს მისი გუარი ჭუბისი (?)--- იყოს ოცსა თე-
თრსა ერთსა ცხვარსა მის--- ურ ღვინოს, ორსა ნაოთხალსა
ლომსა, ორსა დორასა ღვინოსა ამას გელათ მიღებდეს ღმრთის
მშობლობასა დღისა ჩუნენისა სულისათვს ალაპი იქნებოდეს
სხვა ძღვენი, სამსახური და პურისა ჭმევა წინამძურისათუის
მოგვიბარებია. ესე ასრე მოსარჩლელი და მოუდევარი არის
ყოვლისა კაცისაგან, ბიძასა ჩუნენსა მეფესა კოსტანტინეს უძუ-

- 6 -

ლორი გაეწირა და ჭილაძისათვს მიეცა. ჩუნენ ასრე ვქენით,
ვითა არავინ ღირსიყო ჩუნენისა მონასტრისა გაენათისა მამულ-
თა დაჭირვასა, ისრე არა ვკადრფილიყო, ჩუნენცა განალამცა
წინამძღვარსავე მივაბარეთ. ამისთვს ჟორჟოლაძის ეულნი
გლეხნი ჩუნენად სალაპოდ დავიდევით. ამას გარეთ კულავე ვკა-
დრეთ და მოვახსენეთ დიდიდსა (sic) მონასტერსა გაენათსა, ესე-
ცა წინამძღვრისა საჯელოდ მას მივაბარეთ ხიბლასა მეზუთხე ადუ-
საძე ბიძას თვალას შვილი ნასყიდაი მისნი ძმანი და მისნი შვი-
ლნი და მომავალნი მათნი. ესე ასრე მოუდევარი არის, ნიჟა-
რაძე დემეტრე უშვილოდ გარდაცდა და ესე მეზუთხენი მი-
სეული დაგურჩა და ჩუნენ ჩუნენისა სულისათვს გაენათსა შევ-

წირეთ მათითა ზეგრითა, ასრე რომე წელიწადგან ხუთხუთსა ზუთხსა წინამძღვარსა მოაზარებდეს. ესე ჩუენგან შეწირულნი გლეხნი, სოფელნი მამამულინი (sic) და მეზუთხენი სამოდღვართმოდრო და საწინამძღრო მამათითა მამულითა, საფუძვლითა, ველითა, ვენაჯითა, ჭალითა, სახარდნითა, ველთა, საჯნავთა, წყლითა, საწისქვილოთა, ტყითა, სანადიროთა, მითითა და ბართითა მისითა მძღვართა სამართლიანითა ერთობ უკლებლად და უცილებლად მიუდევარ მოუსარჩელად ყოვლისა ადამის და ევას ნათესავისა კაცისაგან აწ უკმდე და ვართარხენეთ (sic) და ვათავისუფლეთ ყოვლისა სამეფოსა სათხოვარისაგან და (სა) ჯურუმოსაგან არა ეთხოვბოდეს რა სამეფო სათხოვარი და ჯურუმი, არა ძროხა, არა საკლავი, არა ღომი და არა ღვინო, არა საციხისო, და არა საციხონო, არა საჯინიზო და არა სახოსარლო, არა სამზარეულო და არა საყველიერო, არა კვერცხი და არა ყველი, არა გოჭი და არა ქათამი, არა საბაზიერო საჭმელი და არა საქორე ქათამი. არა ულაყი, არა ლაშქრის გამოწვევა ასე შეულათ გვიაზადებია თვნიერ მოძღვართ მოძღვარსა და წინამძღვარსა მათ მათი საქონებელი ვითა ეპრიანებოდეს იმსახურონ. აწ ეს ჩუენგან ბრძანებული სიგელი მტკიცედა უ --- მდგომად ჩუენდა მომავალთა მეფეთა და დ --- და ყოველთა კარისა ჩუენისა

- 7 -

წარჩინებულთა --- ჯელისა მქონებელთა და ქუთათისა და ქალაქისა ციხისთავთა და ამირათა ამირათა გორისა და --- დისა - -- თავთა, კარისა ჩუენისა ვაზირთა - - - ერისთავთ ერისთავთა, მოლარეთუხუცე - - თა მეჯინიბეთ უხუცესა და მეჯინიზ - - - მეღვინეთა და მესტუმრე - - - ¹²⁾.

ამ სიგელიდან სჩანს, რომ ალექსანდრე III აფხაზიმერთა მეფეს ყოლია ბიძა მეფე კოსტასტინე. მართლაც ერთი 1468 წლის სიგელიდან სჩანს, რომ ბაგრატ VI-ს ყავდა ძმა კოსტანტინე ¹³⁾. ამიტომ ეხლა ცხადია, თუ რატომ ალექსანდრე III ტახტს იჭერს არა 1478 წ. მამის სიკვდილის შემდეგ, არამედ მხოლოდ 1484 წელს. ბაგრატ VI-ს სიკვდილის შემდეგ აფხაზიმერეთის ტახტზე ასულა ძმა მისი კოსტანტინე რომელსაც უმეფენა 1484 წლამდის. ვახუშტის არქონია ბაგრატ VI-ს მემკვიდრეთა შესახებ მტკიცე ცნობები და ამიტომ ეს კოსტანტინე VI, აქამდის სრულიად უცნობი, მიუღია კოსტანტინე II დიმიტრისძედ, რომელიც იყო ქართლის მეფე და რომელიც მართლაც ცნობილია ჩვენს ისტორიაში. მოკლედ აღწერილმა მისმა ცხოვრებამ ჩვენამდისაც მოაღწია ¹⁴⁾ და ეს ცხოვრება ხელთ ქონია ვახუშტისაც ¹⁵⁾

ცხადია ამიტომ, რომ ვახუშტის დალაგებაც ფაქტებისა უნდა უარყოფილ იქნას. ზემოდ მოვიხსენიეთ, რომ დადიანის და სხვათა განდგომილება კანონიერ მეფისაგან და ქართლის მეფესთან მიკერძვა ვახუშტის უნდა შეეთხოვას ერთ ქრონიკულ ცნობის გავლენით, რომელიც ამბობს, რომ 1481 წ. კოსტანტინე მეფე ჯავახეთს მიუხდა და დადიანი თანა ახლდაო. ეს კოსტანტინე ქართლის მეფე რომ ყოფილიყო, მაშინ რასაკვირველია ვახუშტის აზრი ერთად ერთი მი-

¹⁶⁾ ეს სიგელი შეცდომებით და არა სრულად მოაქვს თ. ჟორდანიასაც თავის ქრონიკებში II, 341-342.

¹³⁾ საქართ. სიძველ. II, 40.

¹⁴⁾ მ. ჯანაშვილის ნაშრომი VI, 37-41.

¹⁵⁾ ქ. ც-ბა II, 12-15.

საღები იქნებოდა. მაგრამ რაკი ახლა ვიცით, რომ 1478-1484 წლებში აფხაზ-იმერეთის სამეფოს განაგებდა კოსტანტინე VI, ძმა ბაგრატ VI-სი, ცხადია ქრონიკაში მოხსენებული კოსტანტინე აფხაზთ-იმერეთის მეფე ყოფილა. საგულისხმოა, რომ მეფეს ამ ლაშქრობის დროს დადიანიც თანა ხლებია. დადიანები ამ დროს და შემდეგაც მე-XVI საუკუნის ნახევრამდის აფხაზეთის მეფეების დამოკიდებულობის ქვეშ იყვნენ და თითქმის ყველა დადიანი ამ დროისა ატარებდა მანდატურთ-უხუცესის ღირსებას. რაკი ჯერ კიდევ ეს დამოკიდებულება არც თუ ისე სუსტი იყო, ამიტომ უბრალო სამართლიანობის თვალსაზრისით უფრო უპრიანია, დადიანი სალაშქროთ თავის ბუნებრივ მეფეს — კოსტანტინე VI-სგაყოლოდეს.

ამ გვარად ამ ახალ მეფის — კოსტანტინე VI-ს გამოჩენას შესამჩნევი ცვლილება შეაქვს ჩვენს ისტორიაში მაშინდელი ისტორიულ ფაქტების დალაგების მხრივ.

